

AgEcon SEARCH

RESEARCH IN AGRICULTURAL & APPLIED ECONOMICS

The World's Largest Open Access Agricultural & Applied Economics Digital Library

This document is discoverable and free to researchers across the globe due to the work of AgEcon Search.

Help ensure our sustainability.

Give to AgEcon Search

AgEcon Search

<http://ageconsearch.umn.edu>

aesearch@umn.edu

*Papers downloaded from **AgEcon Search** may be used for non-commercial purposes and personal study only. No other use, including posting to another Internet site, is permitted without permission from the copyright owner (not AgEcon Search), or as allowed under the provisions of Fair Use, U.S. Copyright Act, Title 17 U.S.C.*

No endorsement of AgEcon Search or its fundraising activities by the author(s) of the following work or their employer(s) is intended or implied.

lyen hatással van a termelőszövetkezeti gazdálkodásra. Helyesen mutatnak rá azokra az összefüggésekre, amelyek befolyásolják a gazdálkodás eredményességét és jövedelmezőségét. Foglalkoznak a termelőszövetkezeti szakemberek jó munkájának szerepével. Újszerűen vetik fel az elemző munka fontosságát, s vázlatosan bemutatják alkalmazásának területeit.

A könyv legfőbb érdeme, hogy a szerzők saját tapasztalataikat írják le, amelyeket mint termelőszövetkezeti elnökök gyakorlati ténykedésük során szereztek. Ennél fogva olyan gyakorlati módszereket, fogásokat írnak le, amelyek megismerése, elsajátítása egyaránt hasznos lehet a termelőszövetkezeti szakembereknek és a szakigazgatásban dolgozóknak.

Igen sajnálatos azonban, hogy érényei mellett a könyvnek számos fogyatéka van. A szerzők például sokszor az összefüggések mélyebb elemzése nélkül vonnak le általánosítható következtetéseket, és nem egyszer gyakorlati tapasztalataik közhasznú feltárása helyett megelégszenek néhány közismert megállapítás ismertetésével. Levon a könyv értékéből az is, hogy a szerzők mondanivalójukat nem rendszerezik következetesen, és előfordul, hogy egyes fogalmakat nem megfelelően alkalmaznak. Mindezeket a fogyatékoságokat a könyv gondosabb összeállítása esetén elkerülhették volna, de később is megszüntethették volna, ha a lektorok kívánságainak megfelelően átdolgozzák a kéziratot.

Biró Ferenc

CSÁKI NORBERT
SZITÓ BALÁZS

MAGYARORSZÁG MEZŐGAZDASÁGI KIVITELE

(Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó,
Budapest, 1963. 259 l.)

Nemcsak a szakembereket, hanem általában az egész lakosságot élénken foglalkoztatja az ország külkereskedelmének alakulása. Különösen a kivitel, ezen belül a mezőgazdasági eredetű termékek exportjának alakulása tart általános érdeklődésre számot. Különböző cikkek, tanulmányok eddig is foglalkoztak a mezőgazdasági export egy-egy részterületével, problémájával, Csáki Norbert és Szitó Balázs könyve viszont átfogó jellegénél fogva, bőséges statisztikai adat közlésével közgazdasági irodalmunkban hézagpótló szerepet tölt be.

A könyv elsősorban a felszabadulás utáni mezőgazdasági export alakulásával és elemzésével, lehetőségeivel fog-

lalkozik, de visszapillantást nyújt a két világháború közötti időszakra is.

A két világháború közötti mezőgazdasági kivitel alakulására több tényező nyomta rá bélyegét. Az ország gazdasági helyzetét a korszerűtlen módon termelő feudális maradványokkal terhelt tőkeszegény nagybirtokrendszer, a szétszórt kisparcellás paraszti gazdálkodás és a félgymati jellegű növekvő iparosodás jellemezte. A lakosság többségének alacsony életszínvonala, az alacsony fejenkénti élelmiszerfogyasztás jelentős mezőgazdasági kivittelt tett lehetővé. Az ország exportjának túlnyomó része mezőgazdasági termékekből és élelmiszerekből állt.

A mezőgazdasági kivitel részesedése 1925-től 1938-ig 15%-kal csökkent ugyan, de még így is az összes exportnak közel kétharmadát tette ki. Emellett a mezőgazdasági export-volumen csökkenő tendenciájában nem a kivitt termékek mennyiségének, hanem főleg a mezőgazdasági exportárak nagymértékű csökkenésének volt szerepe. Ugyanakkor az alacsony kiviteli árak és a

magas termelési költségek miatt a mezőgazdasági kivitel nem volt versenyképes a fejlettebb országok exportjával szemben.

A mezőgazdasági kivitel áruösszetétele igen egyoldalú volt a felszabadulás előtt. Az export zöme néhány nyers-termékből, elsősorban gabonafélékből és élőállatokból adódott. A mezőgazdasági nyersárak aránya a kivitelben 42–55% között változott. Évről évre csökkent a feldolgozott áruk, illetve élelmiszeripari termékek aránya: 1925-ben 30,4%, 1929-ben 25,5%, 1934-ben 21,4%, 1938-ban 19,4% volt. A növényi termékek aránya szintén csökkenő irányzatú: 1925-ben 50,4%, 1929-ben 48%, 1934-ben 37,2%, 1938-ban 34,8%. Az állati termékek aránya 27–35% között ingadozott.

Az ország kereskedelmi kapcsolatait, a mezőgazdasági termelésnek a nemzetközi munkamegosztásban elfoglalt helyét, az elhelyezési piacokat a két világháború között elsősorban a háború előtti politikai, gazdasági viszonyok határozták meg. A mezőgazdasági kivitel döntő része a volt Osztrák–Magyar Monarchia országába, ezen túlmenően is kevés számú országba irányult. 1930-ig a mezőgazdasági eredetű exportnak több mint fele két országba, Ausztriába és Csehszlovákiába került. A harmincas évek sovínisza külpolitikájának eredményeképpen azonban a Csehszlovákiába irányuló export hamarosan minimálisra csökkent. A kormányzat szovjetellenessége pedig kizárta a Szovjetunióval való kereskedelem kiszélesítését. Ausztria importjának hányada viszont kereskedelempolitikai okok miatt csökkent. A közeli országok importjának visszaesése miatt távolabbi országokkal keresetek kapcsolatát megnövték, Anglia és Svájc felé. A politikai helyzetűtől függően, 1935 után rohamosan nőtt a Németországba irányuló exporthányad és az osztrák „Anschluss” után a mezőgazdasági és élelmiszeripari termékek érté-

kének már több mint 60%-a került Németországba.

A felszabadulás utáni mezőgazdasági kivitel bemutatása és elemzése előtt a szerzők röviden foglalkoznak a nemzetközi kereskedelmet meghatározó két legfontosabb tényezőnek, a mezőgazdasági termelés és az élelmiszerfogyasztás nemzetközi és hazai alakulásával. Rámutatnak arra, hogy a világ mezőgazdasági termelése az utóbbi három évtizedben gyorsabban fejlődött, mint a megelőző száz év alatt, s ez a fejlődés különösen gyors volt a második világháború után. A korábban nagy importot lebonyolító országok gyors ütemben fejlesztették és tovább fokozták mezőgazdasági termelésüket, s ezért egyes termékekből — a fejenkénti fogyasztás növekedése mellett is — csökkentik a behozatalt, sőt egyesek importórból exportórrá váltak. A fogyasztá szerkezet eltolódása az állati termékek termelésének és forgalmának növekedését idézte elő világszerte.

A magyar mezőgazdaság termelésében végbement társadalmi-gazdasági változások közvetlenül vagy közvetve jelentősen kihátottak a kivitel alakulására. A mezőgazdasági termelőerők tekintetében a Horthy-rendszerből hozott örökség nagymértékben közrejátszott abban, hogy a mezőgazdasági termelés az élelmiszerek iránti kereslet növekedéséhez viszonyítva nem fejlődött kielégítően. Fontos tehát a jövőben a korszerű technika és technológia feltételeinek megteremtése útján a növényi és állati átlaghozamok növelése. Ez azért is fontos feladat, mert a hazai lakosság életszínvonala s ezzel fogyasztási igénye is megnőtt. Ez rányomta bélyegét az utóbbi évek exportjára is, és sokszor a kiviteli lehetőségek kihasználatlanságához vezetett. Az exportlehetőségek felmérésénél a jövőben számolni kell a lakosság fogyasztásának növekedésével és a fogyasztá szerkezet változásának irányával.

A felszabadulás utáni mezőgazdasági kivitelt a szerzők a végbement társa-

dalmi-gazdasági változásokkal és a mezőgazdasági termeléssel összhangban elemzik. A kivitel volumenének és áruösszetételének jellemzőbb eltéréseit ilyen összefüggésben vizsgálják az 1945—1962 közötti időszakban.

A mezőgazdasági export szükségessége a felszabadulás után végbement társadalmi-gazdasági változások ellenére sem vitatható. A szerzők azonban megerősítik azt a helyes álláspontot is, hogy az új gazdasági feltételek között Magyarország kivitelében a mezőgazdasági és élelmiszeripari termékek nem tölthetnek be vezető szerepet. Az ipar gyors ütemű fejlődésének eredményeképpen népgazdaságunkban és a hazai exportban uralkodóvá vált az ipar. 1949-ben az összes kivitel értékéből még 47%, 1962-ben pedig már csak 22% a mezőgazdaság részesedése.

A mezőgazdasági export volumene a felszabadulás utáni 10 évben nem érte el a két világháború közötti szintet. Emellett a termelést követve évről évre nagymértékű ingadozás tapasztalható. 1956 után azonban már határozottabbá vált a mezőgazdasági kivitel fejlődése: a volumen ugrásszerűen növekedett, s végül az 1958—62. évek átlagában meghaladta az 1925—38. évek átlagos exportvolumenét.

Kedvező változás ment végbe az exportra kerülő termékek összetételében is. Jelentősen megnőtt a feldolgozott termékek aránya. A felszabadulás előtt a kivitt áruknak csak mintegy 20%-a, 1949-ben 37%-a, 1957—1962 között 50% körül volt feldolgozott termék. A szocialista országokba irányuló kivitelben a nyersárak aránya jóval kisebb (38—40%) volt, mint a tőkés relációban (55—68%).

Az agrárexport összetételének további jellegzetessége, hogy egyetlen olyan exporttermék sincsen, amely az összes kivitelből kiemelkedően nagy arányban részesednék. 1938-ban a búza képviselt nagyobb hányadot, az utóbbi években egyetlen termék sem érte el a 10%-ot a mezőgazdasági kivitelben

belül. Kedvező irányú változásnak tekinthető, hogy az utóbbi években az állattenyésztésből származó áruk nagyobb tömege került kivitelre. Az 1930—1938. években az állati eredetű kivitel hányada 44—53% között, az 1945—1952. években 27—42% között, 1957 óta 50% körül alakult.

Az egyes exportra kerülő termékek mennyisége és aránya tekintetében számos előnyös változás tapasztalható a felszabadulás utáni időszakban. A kenyérgabona-kivitel nemcsak hogy csökkent, hanem a forgalom a legtöbb évben importegyenleggel zárult. Hasonlóan alakult a takarmánygabona-forgalom is. A növénytermelési termékek kivitelében igen öröndetes a gyümölcs-kivitel mennyiségének és arányának jelentős növekedése, amit a gyümölcs-termelés gyors kiszélesítése tett lehetővé. Kár, hogy a termelés és az export is rendkívüli mértékben ingadozott, de 1955 után a legkisebb kiviteli mennyiség is jóval meghaladta az 1934—38. évek átlagos exportját. A gyümöleshöz hasonló arányban nőtt a friss zöldség kivitele is. A főzelékkonzervek exportja is többszörösére emelkedett. Kedvezőtlen változást jelent viszont az, hogy csökkent az aprómagvak és a hüvelyesek exportja.

Az állattenyésztési termékek csoportján belül a felszabadulás előttivel nagyjából azonos jelleg, hogy akkor is, az elmúlt években is a szarvasmarha, a sertés és a baromfi adta az állati eredetű exporttermékek döntő többségét. A felszabadulást követő években az állati termékek exportja igen lassan növekedett, és messze elmaradt a háború előtti színvonaltól. Az utóbbi években e téren is jelentős volt a fejlődés, és az állattenyésztés termékei a mezőgazdasági kivitel legnagyobb részét tették ki. Az export összetételében a szarvasmarha került élre. Vágósertésből és vágottbaromfiból a kivitel még nem érte el a háború előtti évek szintjét, de egyenletesen növekedett. Az elhelyezési nehézségek a tőkés piacon

éppen a baromfinál és sertésnél érezhetően a legjobban. Gazdaságossági szempontból káros, hogy az értékes libamáj és toll kivitele messze elmarad a háború előttről. Több oldalról előnyös viszont a húsipari termékek exportjának gyors növekedése. Az utóbbi években a téliszalámi exportja a felszabadulás előttinek két és félszeresére, a gyulai kolbász kivitele húszszorosára nőtt.

A könyv szerzői nagy teret szentelnek a mezőgazdasági kivitelünket ma és a jövőben érintő nemzetközi munkamegosztási és piaci problémáknak. Külön fejezetekben tárgyalják a szocialista országok együttműködése és a kivitel kapcsolatát, továbbá a nyugat-európai integrációk hatását. A könyvnek ebben a részében az olvasó nemcsak a KGST és a tőkés integrációk lényegét, célját, alapvető különbségét ismeri fel, hanem áttekintheti ezek fejlődési irányát, mostani és várható hatását a mezőgazdasági nemzetközi munkamegosztásra és hazánk mezőgazdasági kivitelére.

Egyre inkább látszik a Közös Piac agresszív diszkriminációs jellege és ennek várható kedvezőtlen hatása agrártermékeink exportjára. Az ide irányuló exportunknak felét még a legutóbbi években is a mezőgazdasági és élelmiszeripari termékek adták. Az EGK országok importált élelmiszereinek jelentős része az európai szocialista államokból származott. A mezőgazdasági export, különösen pedig az állattermék-kivitel jövőbeni növelésének fontos feltétele az integrációkhoz tartozó országok további importja. Igaz, a nyugat-európai integrációk eddigi megkülönböztetési rendelkezései (pl. leföldzési rendszer minimálásának rendszere) még nem eredményezték a hazai kivitel csökkenését, de a jövőben számolni kell ezzel is.

A tőkés integrációkkal szemben me-

zőgazdasági exportunknak egyre tervszerűbb kereteket nyújt a szocialista nemzetközi munkamegosztás. A KGST országok együttműködésében a hagyományos módszerek helyett újak alkalmazása van folyamatban. Ez elsősorban a távlati tervek összehangolásán alapuló munkamegosztás kialakítása, a termelés szakosítása révén valósítható meg. Az egyes KGST tagországok természeti és gazdasági viszonyainak legjobban megfelelő szakosítás azonban a mezőgazdaság sajátosságai miatt igen lassú. Ez a közelmúltban kedvezőtlenül befolyásolta kivitelünket. A hosszúlejárátú árucserforgalmi megállapodások is fontos lépést jelentettek a szocialista országok közötti gazdasági kapcsolatok tervszerűsítésében és fejlesztésében. A szocialista nemzetközi munkamegosztásban hazánk mezőgazdasága a természeti és gazdasági adottságainak megfelelően elsősorban a gyümölcs-, szőlő-, zöldség- és vetőmagtermesztésre szakosodik. Ez nagyobb távlatban rányomja majd bélyegét a mezőgazdasági kivitel szerkezetére. A szocialista nemzetközi munkamegosztás fejlődése ellenére fontos a tőkés országokba való mezőgazdasági, elsősorban állattermék-export növelése.

A könyv egészében alkalmas arra, hogy minden érdeklődővel megismertesse mezőgazdasági exportunkat. Ugyanakkor a szakemberek számára lehetővé teszi, hogy adatokon és tényeken keresztül alaposabban tanulmányozzák mezőgazdasági külforgalmunk múltját és jelenét, továbbá — az összefüggések mérlegelése nyomán — következtetéseket vonhassanak le az exportlehetőségek jövőjére vonatkozóan. Végül is tehát Csáki Norbert és Szító Balázs könyve a mai közgazdasági irodalomban jelentős és nagy érdeklődésre érdemes mű.

Szénaí László dr.